

ULKOMAALAISTAUSTAISET LAPSET JA NUORET LASTENSUOJELUN SIAISHUOLLOSSA: SJOITUSTEN MÄÄRÄN, PERUSTEEN JA SJOITUSPAIKAN TARKASTELU VUOSINA 1991-2015

Merja Anis: *VTT, sosiaalityön professori, Turun yliopisto*

Maija Malin: *VTT, dosentti, erikoistutkija, Siirtolaisuusinstituutti*

merja.anis@utu.fi; maija.malin@migrationinstitute.fi

Janus vol. 31 (1) 2023, 4–23

Tiivistelmä

Artikkeli käsittelee ulkomaalaistaustaisia lapsia ja nuoria lastensuojelun sijaishuollon asiakkaina analysoimalla rekisteritietoja sijoitettujen määrästä, sijoitusten perusteista ja sijoituspaikoista Suomessa vuosina 1991–2015 ja vertailemalla tietoja suomalaistaustaista väestöä koskevaan rekisteriaineistoon. Aineisto on luokiteltu pakolaistaustaisiin, muihin ulkomaalaistaustaisiin ja valtaväestöön. Ulkomaalaistaustaiset jaotellaan lisäksi ulkomailla syntyneeseen ja Suomessa syntyneeseen sukupolveen. Tutkimusmenetelminä ovat kuvailevat ristiintaulukoinnit ja ryhmäkeskiarvot. Ulkomaalaistaustaisilla lapsilla ja nuorilla on ollut suhteellisesti enemmän kodin ulkopuolisia sijoituksia kuin valtaväestöllä tutkimusajankohtana. Kiireelliset sijoitukset ja laitossijoitukset korostuvat kaikissa ulkomaalaistaustaisten ryhmissä verrattuna valtaväestöön. Lastensuojelun asiakkuus vaihtelee lapsen ja nuoren etnisen ja maahanmuuttotoustan mukaan. Tulokset indikoivat, että varhaisen tuen ja lastensuojelun avohuollon palvelut eivät riittävästi vastaa ulkomaalaistaustaisten lapsiperheiden tuen tarpeisiin.

JOHDANTO

Lastensuojelua on Suomessa tutkittu varsin runsaasti, mutta katvealueita on edelleen paljon (Heino 2016; 2017). Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten asiakkuus lastensuojelussa on lähes tutkimaton aihe Suomessa (Pösö 2015; Kääriälä ym. 2020). Lastensuojelututkimuksen teemat ovat usein arkaluontoisia ja eettisesti haastavia. Eettisesti erityisen haastavaa on tutkia etnisiin vähemmistöihin kuuluvien lasten suojelua lastensuojelun toimilla, joita toteuttavat pääasiassa valtaväestöön kuuluvat viranomaiset ja ammattilaiset. Tällöin on tärkeää ottaa huomioon asiakastyöhön ja asiakkuuteen liittyvät valtasuhteet. Tutkimuksen kohteena olevien lasten, nuorten ja perheiden

omat näkemykset ja kokemukset eivät tule huomioiduiksi, kun lastensuojelun tutkimuksessa yleensä painottuvat ammattilaisten ja palvelujärjestelmän näkökulmat. Kun tutkimuksen kohteena ovat ulkomaalaistaustaiset lapset lastensuojelun asiakkaina, perheiden leimaamisen riski on suuri. Tutkimus on kuitenkin tärkeää, jotta palveluita voidaan kehittää huomioimaan lapsiperheiden moninaisuutta.

Kiinnostuksemme tutkia ulkomaalaistaustaisia lapsia ja nuoria lastensuojelun asiakkaina juontuu sekä suomalaisesta sosiaalityön ammatillisesta keskustelusta (esim. Heino 2017) että kansainvälisten tutkimusten (Chand & Thoburn 2006; Putnam-Hornstein ym. 2013; Ylvisaker ym. 2015; Aadnanes 2017; Keddell

 Janus

 VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

& Hyslop 2019) havainnoista, joiden mukaan maahanmuutto- ja etnisellä taustalla on merkitystä lastensuojelun, erityisesti sijaishuollon asiakkaaksi ohjautumisessa ja sijaishuollon järjestämisessä. Vuonna 1997 syntyneiden suomalaisessa kohorttitutkimuksessa (Kääriälä ym. 2020) ulkomailla syntyneiden vanhempien lapsia oli sijoitettu kodin ulkopuolelle kaksi kertaa yleisemmin kuin Suomessa syntyneiden vanhempien lapsia. Yhdysvalloissa etnisten vähemmistöryhmien (Cheng & Lo 2012; Miller ym. 2012; Boyd 2014), ja monien Euroopan maiden ulkomaalaistaustaisen ja erityisesti pakolaistaustaisen väestön osuus lastensuojelun asiakkaista on suhteellisesti suurempi kuin valtaväestön lasten (Vinnerljung ym. 2008; Staer & Bjørknes 2015).

Tutkimuksemme kohdentuu Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten asiakkuuteen lastensuojelun sijaishuollossa. Artikkelimme on kuvaileva tilastokatsaus siitä, miten ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten sijoitukset kodin ulkopuolelle eroavat suomalaistaustaisten lasten ja nuorten sijoituksista. Tutkimme lisäksi pakolais- ja muiden ulkomaalaistaustaisten lasten välisiä eroja sekä ulkomailla ja Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten lasten välisiä eroja lastensuojelun sijoituksissa.

SJAJSHUOLLON ASIAKKUUDEN TAUSTATEKIJÄT TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Tutkimuksemme keskittyy lastensuojelulain (417/2007) mukaiseen sijaishuoltoon eli tilanteisiin, joissa lastensuojelun avohuollon kotiin annettavat palvelut eivät ole olleet riittäviä tai tar-

koituksenmukaisia, vaan lapsi tai nuori on sijoitettu asumaan kodin ulkopuolelle. Yleensä lapset ja nuoret sijoitetaan joko perhehoitoon tai laitoshuoltoon avohuollon sijoituksena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaanotettuna. Sijoitusten taustalla on usein vanhempien uupuneisuutta ja avuttomuutta, perheen sisäisiä ristiriitoja tai väkivaltaa ja vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmia. Lasten ja nuorten psyykinen oireilu, päihteiden käyttö ja rikollinen toiminta ovat monesti myös syinä lapsen tai nuoren sijoittamiseen asumaan kodin ulkopuolelle. (Heino ym. 2016; Kääriälä & Ristikari 2020.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lastensuojelun toteutuksessa tulee ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Tämä konkretisoituu erityisesti sijaishuoltopaikan valinnassa (50 §). Taustan merkityksestä sijaishuollon ratkaisussa puuttuu tutkimustietoa, mutta hallinto-oikeuksien vuoden 2008 ratkaisuja koskeva tutkimus (Hiitola & Heinonen 2009) antaa viitteitä, että taustan huomioiminen on ollut puutteellista, sillä lasten kulttuurinen tausta ei esiintynyt huostaanottopäätöksissä eikä sijaishuoltopaikkojen valinnan yhteydessä juuri lainkaan, vaikka 11 prosenttia päätöksistä koski muita kuin etnisesti suomalaisia perheitä. Jos kulttuurisesta taustasta kuitenkin asiakirjoissa mainittiin, sen tekivät ensisijaisesti vanhemmat valituksissaan. Valitukset koskivat puutteellista tulkkausta tai käännösten puuttumisia sekä yleistä ymmärtämättömyyttä sosiaalityön prosessista ja vanhempien omista oikeuksista. (Emt.)

Lastensuojelun asiakkaiden määrä on 1990-luvulta asti ollut jatkuvassa kas-

vussa. Vuonna 2021 lastensuojelun asiakkaiden määrä väheni hieman edellisestä vuodesta. Kodin ulkopuolelle oli vuonna 2021 sijoitettuna 1,6 prosenttia lapsista, yhteensä 17 727 alle 18-vuotiaasta lasta ja nuorta. Kiireellisesti sijoitetuina oli vuoden aikana 0,4 prosenttia ja huostassa yksi prosentti lapsista. (Lastensuojelu 2021.) Suuret asiakasluvut kertovat aktiivisesta lastensuojelutyöstä, mutta myös perheiden ja lasten yhä näkyvämmästä pahoinvoinnista sekä peruspalveluiden riittämättömyydestä. Taloudellinen eriarvoisuus on kasvanut Suomessa, ja etenkin lapsiperheiden ja yksinhuoltajien taloudellinen asema on suhteellisesti heikentynyt (Hiilamo 2009; Salmi 2020). Lapsiperheköyhyys on merkittävästi yleisempää ulkomaalaistaustaisissa perheissä kuin suomalaistaustaisilla (Obućina & Ilmakunnas 2020). Kansallisen 1987-syntymäkohorttitutkimuksen mukaan keskeisimpiä sijoituksia ennustavia tekijöitä ovat vanhempien kouluttamattomuus, äidin mielenterveyden ongelmat, äidin yksinhuoltajuus lapsen syntymän hetkellä ja perheen taloudelliset vaikeudet (Kestilä ym. 2012). Nämä sosioekonomiset tekijät ovat yleisempää maahan muuttaneella ja erityisesti pakolaistaustaisella väestöllä (Vinnerjlung ym. 2008; Euser ym. 2011; Dettlaff & Earner 2018; van Berkel ym. 2020; Karlsson 2020).

Edellä mainittujen riskitekijöiden yhteisvaikutukset ovat voimakkaampia ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin kuin valtaväestöön, koska maahan muuttaneet, etenkin pakolaistaustainen väestö, joutuvat kohtaamaan erilaisia haasteita asettuessaan uuteen maahan (Raman & Hodes 2012; Castaneda 2019). Erityisesti pakolaisuuden kontekstissa monet tekijät voivat koetella vanhemmuut-

ta. Pakkomuutto on raskas tapahtuma perheelle, ja vanhemmat tai lapset voivat olla traumatisoituneita lähtömaan tai matkan tapahtumien vuoksi. Lisäksi vanhemmat voivat kokea paljon stressiä asettuessaan uuteen maahan ja kohdatessaan syrjintää ja rasismia. (Erucar ym. 2018; Montgomery ym. 2018.) Suomessa koettu syrjintä on vahvasa yhteydessä heikompaan terveyteen, mielenterveysoireiden korkeampaan esiintyvyyteen, heikompaan elämänlaatuun ja yksinäisyyden kokemuksiin (Rask ym. 2018).

Pakolaisuus vaikuttaa lasten ja nuorten mielenterveyteen ja on yhteydessä lähtömaan tilanteeseen, pakomatkan kokemuksiin ja elämänolosuhteisiin vastaanottavassa maassa (Kadir ym. 2019). Ulkomaalaistaustaiset ja erityisesti pakolaistaustaiset lapset ja nuoret kohtaavat psyykkistä kuormitusta aiheuttavia tapahtumia monilla elämänalueilla (Ranto ym. 2015; Jervelund ym. 2020). He kokevat useammin kouluuupumista sekä kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta koulussa ja tulevat useammin kiusatuksi kuin valtaväestön nuoret (Matikka ym. 2015).

Vaikka edellä kuvatut elämäntilanteet ja kokemukset eivät koske kaikkia Suomeen muuttaneita, ne ovat rakenteellisia hyvinvointitekijöitä, joilla voi olla merkitystä muun muassa lastensuojeluun ohjautumisessa. Ulkomaalaistaustaisten lasten valtaväestöä yleisemmän lastensuojelun asiakkuuden taustalla voivat olla myös rakenteelliset, palvelujärjestelmään sekä ammattilaisten käytäntöihin ja päätöksentekoon liittyvät eriarvoistavat tulkinnat perheistä, lapsista ja heidän palvelutarpeistaan. Tästä johtuen pääsy tarkoituksenmukaisten

palveluiden piiriin ennen lastensuojelun toimia voi olla perheille vaikeaa, vanhemmat voivat pelätä lastensuojelun toimia tai perheiden ja lasten tilanteita ehkä tulkitaan eri tavoin kuin valtaväestön tilanteita (Ards ym. 2012; Miller ym. 2012; Fylkesnes ym. 2018; Middel ym. 2020).

TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Siitä, miten lastensuojelujärjestelmät vastaavat ulkomaalaistaustaisten lasten ja heidän perheidensä tilanteisiin ja tarpeisiin, on erittäin vähän tietoa sekä Suomessa että kansainvälisesti (Chand & Thoburn 2006; Križ & Skivenes 2015; Skivenes ym. 2015). Lastensuojelun asiakkaisi ohjautuneiden henkilöiden taustatekijöitä on tärkeää tutkia paitsi asiakkaiden lastensuojelupalveluista saaman hyödyn ja palveluiden vaikuttavuuden, myös lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuuden ja perusoikeuksien sekä lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmista. Kun lapsen kasvatus siirretään julkisen vallan vastuulle, yhteiskunnalla on moraalinen velvollisuus tietää sijoituksiin johtaneista elämäntilanteista sekä tarkastella ammattilaisten ja viranomaisten toimintatapoja ja palvelujärjestelmän toimivuutta. (Heino 2016; Kääriälä & Ristikari 2020.)

Tässä artikkelissa tutkimme ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten asiakkuutta lastensuojelun sijaishuollossa rekisteriaineistoa analysoimalla. Tarkastelemme, miten ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten lastensuojelullisin perustein tehdyt sijoitukset kodin ulkopuolelle eroavat suomalaistaustaisten sijoituksista. Lastensuojelun avohuollon

asiakkaista ei ole Suomessa rekisteritietoa, joten he ovat avohuollon sijoituksia lukuun ottamatta tarkastelun ulkopuolella.

Rekisteriaineistossa voimme erottaa pakolaismaista muuttaneet ja muista kuin pakolaismaista muuttaneet ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset eli Suomessa syntyneiden vanhempien lapset, joista käytämme nimitystä valtaväestö. Tutkimuskysymyksinä on, millaisia eroja sijoitusten määrässä, sijoitusten perusteissa ja sijoituspaikoissa on ollut 1) ulkomaalaistaustaisten ja valtaväestön lasten välillä, 2) pakolaismaista ja muista maista muuttaneiden lasten välillä sekä 3) ulkomailla syntyneen niin sanotun ensimmäisen sukupolven ja Suomessa syntyneen niin sanotun toisen ulkomaalaistaustaisen sukupolven välillä vuosina 1991–2015¹. Tutkimuksemme 24 vuoden ajanjakso on pitkä ja sen aikana on tapahtunut yhteiskunnallisia muutoksia muun muassa maahanmuutossa sekä lastensuojelun lainsäädännössä ja käytännöissä. Analyysimme antaakin lähinnä yleiskuvan lastensuojelun järjestelmässä havaittavissa olevista eroista tutkimusryhmien välillä ja on alkuvaihe tarkemmille analyyseille eri ajanjaksoilla sijoitetuista ikäryhmistä.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimuksemme rekisteriaineisto on osa pohjoismaista vertailututkimusta *Coming of age in exile – Health and socioeconomic inequity in young refugees in Nordic welfare states* (www.CAGE.ku.dk), jossa on tutkittu maahanmuuttotaustaisten, lapsena Pohjoismaihin muuttaneiden koulutuspolkuja, työ-

markkinaosallisuutta sekä mielenterveyttä Pohjoismaissa vuosina 2015–2020. NordForsk-rahoitteiseen hankkeeseen osallistuivat Tanska, Norja, Ruotsi ja Suomi.² Aineisto on käytössämme laajassa lastensuojelun asiantuntijuutta maahanmuuttajalasten ja –perheiden sosiaalityössä luotaavassa tutkimushankkeessa (LAMPE-tutkimushanke)³. Tässä artikkelissa tarkastelemme aineistoa vain lastensuojelun sijaishuollon asiakkuuksien näkökulmasta Suomessa.

Luokittelemme lapset ja nuoret syntyperän ja maahanmuuton sukupolven mukaan. Erotamme niin sanotuista pakolaismaista muuttaneet muista maista muuttaneista, sillä pakkomuuttajilla on maahanmuuton taustalla enemmän hyvinvoinnin riskejä kuin vapaaehtoisesti esimerkiksi työn, opiskelun tai avioliiton perusteella muuttavilla (Castaneda 2019; Jervelund ym. 2020). Erotamme lisäksi ensimmäisen ja toisen sukupolven. Aineiston ensimmäisen sukupolven ulkomaalaistaustaiset ovat syntyneet ulkomailla ja muuttaneet Suomeen alaikäisinä vanhempiensa tai vanhempansa kanssa. Aineiston toinen sukupolvi on syntynyt Suomessa, mutta heidän vanhempansa (tai ainoa tiedossa oleva vanhempi) ovat ulkomailla syntyneitä. Toisella sukupolvella on usein heikommat suhteet vanhempien lähtömaahan. Toisen sukupolven kohdalla syntyminen ja kasvaminen suomalaisessa yhteiskunnassa yhtäältä samankaltaistaa heitä ensimmäistä sukupolvea vahvemmin valtaväestön lapsiin ja nuoriin, mutta toisaalta heidän ulkopuolisuuden ja rodullistamisen kokemuksensa rinnastuvat myös ensimmäisen sukupolven kokemuksiin (esim. Haikkola 2012). Syntyperä sekä ensimmäinen ja toinen sukupolvi ovat tutkimuksessam-

me ikään ja sukupuoleen vertautuvia demografisia ja sosiaalisia taustamuuttajia, jotka mahdollistavat väestötason vertailut (ks. em.; Kääriälä ym. 2020). Tarkastelemme myös sijoitettujen lasten ikää ja sukupuolta. Rekisteritiedon rajoitteiden vuoksi tutkimuksemme erottaa vain kaksi sukupuolta, pojat ja tytöt.

Aineisto muodostettiin väestörekisterikeskukselta (VRK) saatujen henkilötietojen perusteella. Yhden luokan muodostavat kaikki vuosina 1976–1999 syntyneet, Suomeen alaikäisinä muuttaneet (≤ 17 ikävuotta) ja Suomessa pysyväisluonteisesti vuosina 1990–2015 asuneet, joiden syntymämaa oli niin sanottu ”pakolaismaa” ($n=11\ 901$). Muissa Pohjoismaissa on saatavilla tieto ensimmäisen oleskeluluvan perusteesta, jonka avulla tutkijat määrittivät pakolaistaustaiset ja muut ulkomaalaistaustaiset. Suomessa tätä tietoa ei ole saatavilla ja siksi käytettiin syntymämaata pakolaisuuden osoittimena. ”Pakolaismaiksi” määritettiin kaikki Saharan etelänpuoleiset maat (lukuun ottamatta Etelä-Afrikkaa), Lähi-idän maat kuten Iran, Irak ja Afganistan, entisen Jugoslavian alueen maat, Kambodža, Myanmar/Burma, Laos, Bangladesh, Sri Lanka ja Pakistan. Chilestä 1970-luvulla sekä Vietnamista 1980-luvulla Suomeen muuttaneet luokiteltiin myös pakolaistaustaisiksi. Suurimmat ryhmät ovat Somaliassa, Irakissa ja Iranissa syntyneet. Toisen luokan muodostavat muut vuosina 1976–1999 syntyneet ja Suomeen alaikäisinä muuttaneet ($n=21\ 220$). Tässä luokassa ovat muut kuin pakolaismaiksi luokitellut syntymämaat, ja suurimmat ryhmät ovat entisessä Neuvostoliitossa, Venäjällä ja Virossa

syntyneet. Tutkittavat ovat muuttaneet Suomeen 1980–2015 välisenä aikana.

VRK:lta saatiin myös henkilötiedot kaikista vuosina 1986–1999 Suomessa syntyneistä pakolaistaustaisista (n=4 481) ja muista ulkomaalaistaustaisista

(n=3 370). Heidät määriteltiin siten, että molemmat vanhemmat (tai ainoa tiedossa oleva vanhempi) olivat syntyneet jossain pakolaismaassa (pakolaistausta) tai muualla ulkomailla (muu ulkomaalaistausta). VRK:lta saatiin myös tiedot iältään pakolaistaustaisiin⁴

Taulukko 1. Tutkimusaineisto

Aineiston luokittelu syntyperän mukaan			Henkilöiden määrä
Kokonaisaineisto	ULKOMAALAISTAUSTAISET	Pakolaistaustaiset	11 901
	(ns. ensimmäinen sukupolvi) Kaikki v. 1976—1999 ulkomailla syntyneet, Suomeen alaikäisinä muuttaneet, jotka asuivat Suomessa v. 1990—2015	Muut ulkomaalaistaustaiset (ei pakolaismaa)	21 220
		Suomessa syntyneet	Pakolaistaustaiset
	(ns. toinen sukupolvi) Kaikki v. 1986—1999 Suomessa syntyneet, joiden molemmat vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla	Muut ulkomaalaistaustaiset (ei pakolaismaa)	3 370
			40 972
Ulkomaalaistaustaisia yhteensä			40 972
VALTAVÄESTÖ Satunnaisotos Suomessa syntyneistä, iältään pakolaistaustaisiin kaltaistetuista henkilöistä, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa	Suomessa syntyneet, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa ja joiden äidinkieli on suomi, ruotsi tai saame		35 772
KAIKKI YHTEENSÄ			76 744

kaltaistetuista suomalaistaustaisista henkilöistä (n=35 772). Suomalaistaustaisiksi eli ”valtaväestöksi” määriteltiin henkilöt, jotka itse ja joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa ja jotka ovat rekisteröineet äidinkielekseen suomen, ruotsin tai saamen.

Aineistosta on poistettu Suomesta pois muuttaneet ulkomaalaistaustaiset sekä henkilöt, joiden toinen vanhempi on valtaväestöä ja toinen ulkomaalaistaustainen. Yksin ilman huoltajaa Suomeen tulleita alaikäisiä sekä adoptoituja lapsia ja nuoria ei myöskään sisällytetty tutkimukseen tässä artikkelissa. Tutkimusmenetelminä käytämme kuvailevia ristiintaulukointeja ja ryhmäkeskiarvoja. Tutkimuksemme ulkomaalaistaustaisia henkilöitä koskeva aineisto on kokonaisaineisto, ja lisäksi meillä on otos valtaväestöstä. Näin voidaan testata ryhmien välisten erojen merkittävyyttä ja siten selvittää, etteivät erot johdu sattumasta. Ristiintaulukoinneissa testasimme syntyperän mukaisten ryhmien välisten erojen ja sukupuolten välisten erojen tilastollista merkittävyyttä Pearsonin K_{hii} toiseen testillä ja vastaavien ryhmien keskiarvojen välisiä eroja t-testillä. Kaikki syntyperäryhmien väliset erot ja ryhmien sisällä sukupuolien väliset erot olivat tilastollisesti joko erittäin tai melkein merkittäviä⁵. Aineiston kategoriat on kuvattu taulukossa 1.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta (THL) saatiin rekisteritiedot lastensuojelun sijoituksista ja huostaanotoista vuosina 1991–2015. THL:n lastensuojelurekisterissä ovat tiedot lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen perusteesta, sijoituspaikasta ja sijoituksen aloitus- ja päättymispäivistä. Sijoituksen perusteita ovat avohuollon tukitoimi, kiireellinen

sijoitus, huostaanotto, tahdonvastainen huostaanotto ja jälkihuolto. Rekisteröidyt sijoituspaikat ovat sukulaisperhe, sijaisperhe, perhekoti, lastenkoti, perhekuntoutusyksikkö, koulukoti, päihdelaitos, kehitysvammalaitos, koti, tuettu asuminen ja muu sijoitus. Analyysimme kohteena ovat aineistossa ne henkilöt, jotka ovat tutkimusajanjaksona olleet lastensuojelun sijaishuollon asiakkaina. Tuloksia tarkasteltaessa on tärkeää huomioida, että tilasto kertoo vain viimeisimmän sijoitustiedon, vaikka lapsi tai nuori olisi ollut vuoden aikana sijoitettuna eri perustein ja/tai useammassa kuin yhdessä sijoituspaikassa (Lastensuojelu 2021). Sijoituksia koskevan aineiston taustatiedot ilmenevät taulukossa 2.

Rekisteriaineiston rajoituksena on, että se kuvaa lähinnä palveluiden käyttöä ja viranomaisten reagointia lasten ja nuorten tilanteisiin, ei palveluiden tarvetta tai saavutettavuutta. Tutkimuksen kohteilla ei myöskään ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa aineiston syntymiseen. Eri ryhmiin luokitellut henkilöt eivät ehkä todellisuudessa samaistuisi siihen ryhmään, johon heidät tutkimuksessa on merkitty. Käsitteet ja kategoriat eivät näin ollen kerro tutkittavien omista kokemuksista tai identiteeteistä, vaan ovat tutkimuksellisia ja tutkimustarkoituksiin yksinkertaistettuja konstruktioita. (ks. Haikkola 2012; Kääriälä ym. 2020.)

TULOKSET

Lastensuojelun sijaishuollon asiakkaina olleet ja ulkomailla syntyneet olivat keskimäärin noin yhdeksänvuotiaita muuttaessaan Suomeen. Poikien osuus

sijoitetuista oli suurempi kuin tyttöjen lukuun ottamatta ei-pakolaistaustaisten toista sukupolvea ja valtaväestöä. Pakolaistaustaisista sijaishuollon asiakkaista selvästi yli puolet oli poikia sekä ensimmäisessä että toisessa sukupolvessa. (Taulukko 2.) Sijaishuollon asiakkaiden syntyperän mukainen sukupuolten jakaumien ero oli tilastollisesti melkein merkitsevä. Valtaosa kaikista ulkomaalaistaustaisista asui pääkaupunkiseudulla.

sijoituksessa toisen sukupolven ulkomaalaistaustaisilla 1991-2015 välisenä aikana. He ovat olleet sijoitusajankohtana vauvoja tai alle kouluikäisiä merkittävästi useammin kuin muut sijoitetut lapset. Alle kouluikäisiä oli sijoitetuista toisen sukupolven pakolaistaustaisista 36,7 prosenttia ja ei-pakolaistaustaisista 31,1 prosenttia verrattuna 14,7 prosenttiin valtaväestöstä. Poikia ja tyttöjä erikseen tarkasteltaessa erot pysyvät sa-

Taulukko 2. Vähintään kerran sijoitettujen lasten ja nuorten maahanmuuttoään keskiarvo, syntymäajankohta ja sukupuolijakauma syntyperän mukaan 1991-2015

	Pakolaistausta I sukupolvi (n=896)	Muu ulkomaalaistausta I sukupolvi (n=1266)	Pakolais-tausta II sukupolvi (n=466)	Muu ulkomaalaistausta II sukupolvi (n=324)	Valtaväestö (satunnaisotos, n=1302)
Maahanmuuttoikä, keskiarvo (SD)	9,0 (4,0)	8,5 (3,9)			
pojat	9,1 (4,1)	8,6 (3,9)			
tytöt	8,8 (4,0)	8,5 (4,0)			
Syntymäajankohta					
1976-1980	6,2	4,3			4,2
1981-1985	12,3	12,4	0,9	0,6	10,9
1986-1990	25,9	26,4	3,7	6,5	22,7
1991-1995	27,8	29,7	40,1	35,2	31,3
1996-1999	27,8	27,2	55,4	57,7	30,9
Sukupuoli %					
Tytöjä	45,3	48,4	44,0	50,3	51,0
Poikia	54,7	51,6	56,0	49,7	49,0

Keskimääräinen ikä ensimmäisessä sijoituksessa erosi erittäin merkitsevästi syntyperän mukaisissa ryhmissä. Ensimmäisen sukupolven pakolais- ja muilla ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä korostuvat sijoitukset 13-17 -vuotiaina. Ensimmäisen sukupolven ryhmiin kuuluvat lapset ovat muuttaneet Suomeen eri-ikäisinä, mistä syystä pieniä lapsia on suhteellisesti vähemmän kuin muissa ryhmissä. Sen sijaan pienten lasten osuus korostuu ensimmäisessä

mansuuntaisina. (Taulukko 3.) Kaikki nämä syntyperäryhmien väliset ikäerot ensimmäisissä sijoituksissa sekä näiden ryhmien sisällä tyttöjen ja poikien välillä olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä.

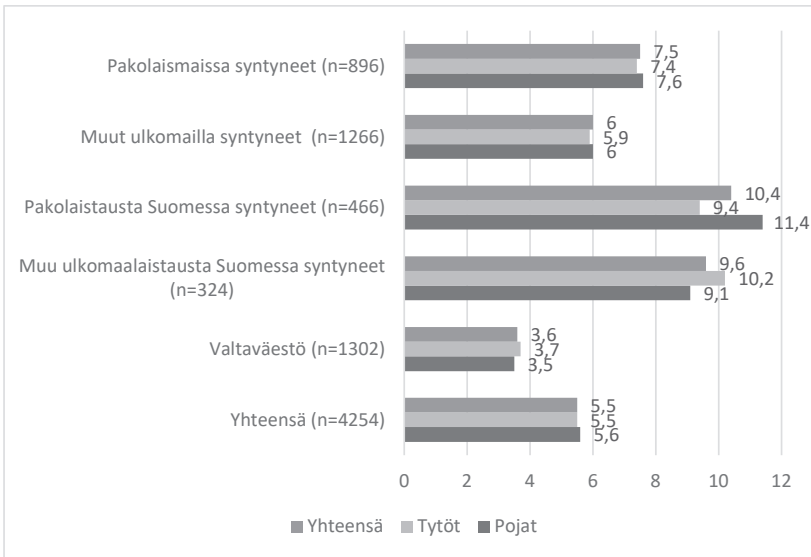
Pakolais- ja muilla ulkomaalaistaustaisilla lapsilla ja nuorilla on ollut enemmän kodin ulkopuolisia sijoituksia kuin valtaväestöllä 1991-2015 välisenä aikana, kun tutkitaan lastensuojelun

Taulukko 3. Lapsen ja nuoren ikä sukupuolen ja syntyperän mukaan ensimmäisessä sijoituksessa 1991–2015

	Pakolais- tausta I sukupolvi (n=896)	Muu ulko- maalaistausta I sukupolvi (n=1266)	Pako- lais- tausta II su- kupolvi (n=466)	Muu ulko- maalaistausta II sukupolvi (n=324)	Valtaväestö (satun- naisotos, n=1302)
Ikä ensimmäisessä sijoituksessa 1991-2015, KAIKKI, keskiarvo (SD)	14,5 (3,3)	4,3 (3,4)	9,4 (5,9)	10,5 (5,8)	13,1 (5,0)
%					
alle 2-vuotias	-	-	11,6	8,3	3,2
2-6	3,2	4,0	25,1	22,8	11,5
7-12	17,5	17,7	23,4	20,7	18,8
13-17	67,8	66,7	35,2	40,7	48,4
18+	11,2	11,5	4,7	7,4	18
YHTEENSÄ	100	100	100	100	100
Ikä ja sukupuoli ensimmäisessä sijoituksessa 1991-2015, %					
POJAT					
alle 2-vuotias	-	-	11,5	9,9	4,1
2-6	2,5	4,0	24,5	24,2	12,7
7-12	17,2	21,2	21,5	21,7	22,0
13-17	68,7	63,8	37,2	35,4	45,7
18+	11,3	11,1	5,4	8,7	15,5
YHTEENSÄ	100	100	100	100	100
TYTÖT					
alle 2-vuotias	-	-	11,7	6,8	2,4
2-6	4,2	4,1	25,9	21,5	10,4
7-12	17,9	14,0	25,9	19,6	15,8
13-17	66,7	69,8	32,7	46,0	51,0
18+	11	12,0	3,9	6,1	20,5
YHTEENSÄ	100	100	100	100	100

sijaishuollon yleisyyttä eri tutkimusryhmillä (vähintään yksi sijoitus, Kuvio 1). Kolminkertaisesti enemmän sijoituksia on ollut Suomessa syntyneillä

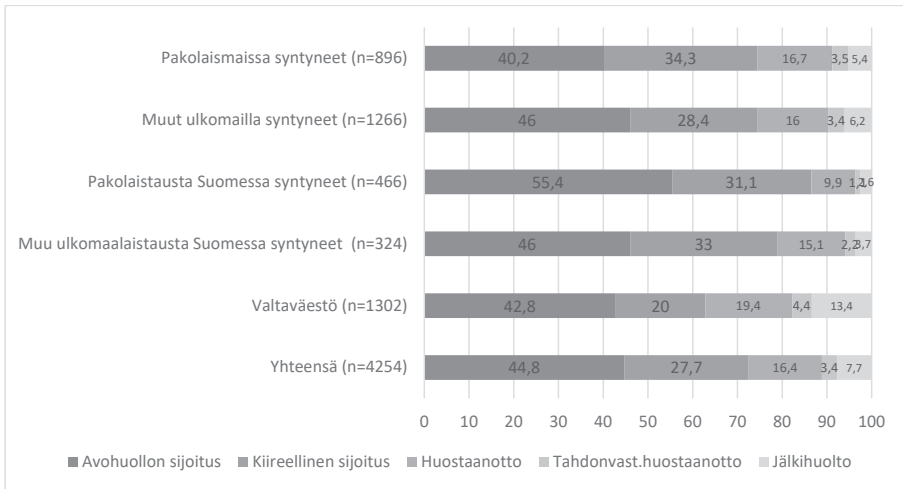
Seuraavaksi tarkastelemme ensimmäisten sijoitusten perusteita. Kaikissa ulkomaalaistaustaisten ryhmissä ensimmäisiä sijoituksia on tehty enemmän kiireelli-

Kuvio 1. Vähintään yksi sijoitus 1991–2015 sukupuolen ja syntyperän mukaan, %

ulkomaalaistaustaisilla, eniten pakolaistaustaisilla pojilla (11,4 % vs. 3,5 % valtaväestön pojat). Tyttöillä suurin ero sijoitusten yleisyydessä näkyy Suomessa syntyneiden ei-pakolaistaustaisten (10,2 %) ja valtaväestön (3,7 %) välillä. Ulkomaalaistaustaisten toisella sukupuolella on useammin vähintään yksi sijoitus (9,6 % - 10,4 %) verrattuna ensimmäiseen sukupolveen (6 % - 7,5 %). Pakolaismaissa syntyneissä on jonkin verran enemmän vähintään kerran sijoitettuja (7,5 %) kuin muissa maissa syntyneissä (6 %). Erot syntyperäryhmien sijoitusten yleisyydessä ja syntyperäryhmien välillä tytöillä ja pojilla olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä.

senä sijoituksena verrattuna valtaväestöön (Kuvio 2). Noin kolmannes pakolais- ja muiden ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten sijoituksista on ollut kiireellisiä, kun taas valtaväestön lapsilla ja nuorilla niitä on ollut 20 prosenttia. Avohuollon sijoituksia on tehty ensimmäisenä sijoituksena eniten toisen sukupolven pakolaistaustaisille lapsille (55,4 %) ja vähiten ensimmäisen sukupolven pakolaistaustaisille (40,2 %), joilla puolestaan korostuvat huostaanotto ja kiireellinen sijoitus (yht. 51 %). Jälkihuollon perusteella tehtyjä sijoituksia on valtaväestöllä enemmän kuin millään ulkomaalaistaustaisten ryhmällä. Syntyperän mukaiset ensimmäisen

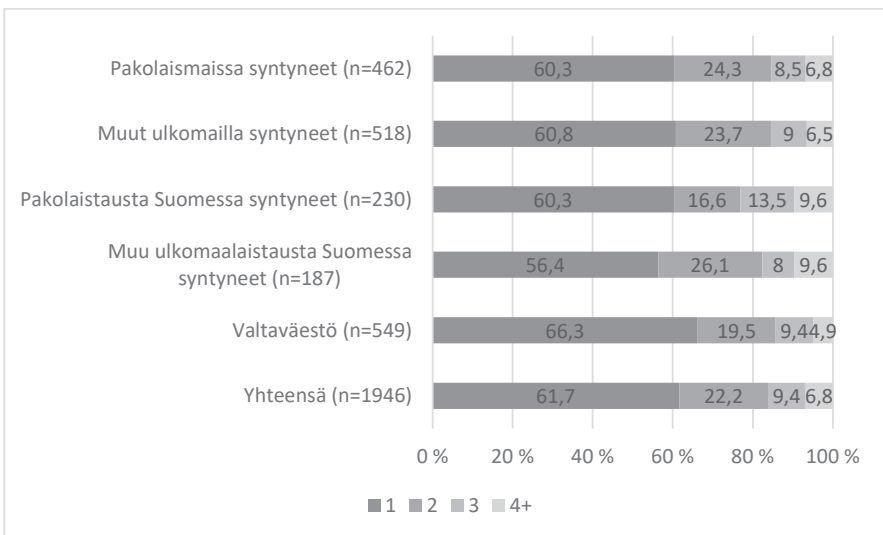

Kuvio 2. Ensimmäisen sijoituksen peruste syntyperän mukaan 1991–2015, %

sijoituksen perusteet erosivat toisistaan tilastollisesti erittäin merkittävästi.

Seuraavaksi tarkastelemme samalle lapselle tai nuorelle tehtyjen kiireellisten sijoitusten lukumäärää eri ryhmissä. Useat kiireelliset sijoitukset korostuvat pakolais- ja muilla ulkomaalaistaustai-

silla lapsilla ja nuorilla verrattuna valtaväestön lapsiin ja nuoriin (Kuvio 3). Ulkomaalaistaustaisten ryhmissä lähes joka neljäs kiireellisesti sijoitettu lapsi tai nuori oli sijoitettu kiireellisesti kaksi kertaa. Suomessa syntyneillä, kiireellisesti sijoitetuilla pakolaistaustaisilla lapsilla ja nuorilla oli kaikista ryhmistä

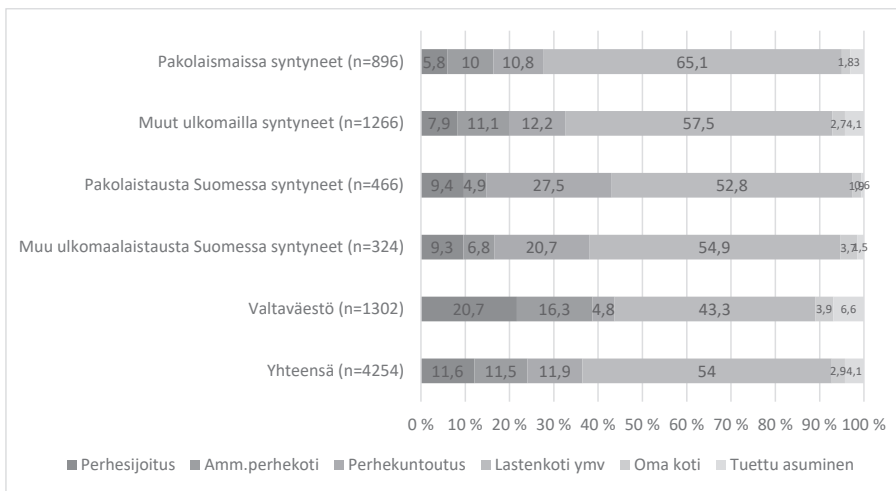

Kuvio 3. Kiireellisten sijoitusten lukumäärä syntyperän mukaan 1991–2015, %

eniten vähintään kolme kiireellistä sijoitusta (23,1 %). Suomessa syntyneiden ei-pakolaistaustaisten kiireellisesti sijoitetuissa oli eniten niitä, joilla oli enemmän kuin yksi kiireellinen sijoitus (43,7 %). Valtaväestön ryhmässä oli eniten vain kerran tapahtuneita kiireellisiä sijoituksia (66,3 %). Kiireellisten sijoitusten lukumäärä erosi tilastollisesti melkein merkitsevästi syntyperän mukaan.

Tutkimme myös luokkien välisiä eroja suhteessa ensimmäiseen sijoituspaikkaan. Sijoituspaikat vaihtelivat lapsen ja nuoren ulkomaalaistaustan mukaan

lastensuojelun laitoksiin, kuten lastenkotiin tai koulukotiin (vs. 43 % valtaväestöstä). Laitossijoitukset korostuvat pakolaismaissa syntyneillä (65,1 %) ja perhekuntoutussijoitukset Suomessa syntyneillä pakolais- (27,5 %) ja muilla ulkomaalaistaustaisilla (20,7 %). Laitossijoitusten yleisyys liittyy siihen, että ulkomailla syntyneillä sijoitukset 13–17-vuotiaina ovat tyypillisiä. Perhekuntoutussijoitusten yleisyys lienee yhteydessä pienten lasten suureen sijoitusten määrään Suomessa syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla. Lastensuojelutilastossa (Lastensuojelu 2021) perhekuntoutusyksikkö sijoituspaikkana si-

Kuvio 4. Ensimmäisen sijoituksen paikka syntyperän mukaan 1991–2015, %

(Kuvio 4). Kun valtaväestön ensimmäisistä sijoituksista noin joka viides oli perhesijoitus, oli ulkomaalaistaustaisten ryhmässä sijoituksista perhesijoituksia vain 5,8–9,4 prosenttia. Yli puolet ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten ensimmäisistä sijoituksista oli tehty

sältää sijoituksen ensi- ja turvakotiin tai sellaisiin yksiköihin, joissa lapset ovat sijoitettuina yhdessä vanhempien tai vanhemman tai koko perheen kanssa. Ensimmäisen sijoituksen paikka erosi tilastollisesti erittäin merkitsevästi syntyperän mukaan.

POHDINTA

Tuloksemme osoittavat, että ulkomaalaistaustaisten ja valtaväestön lasten sijoitusten määrässä, sijoituskerroissa, perusteissa ja sijoituspaikoissa on eroja. Pakolaistaustaisten ja muiden ulkomaalaistaustaisten välillä sekä kaikkien ulkomaalaistaustaisten ensimmäisen ja toisen sukupolven välillä oli myös eroja, mutta ne ovat vaihtelevampia kuin ulkomaalaistaustaisten erot valtaväestöön.

Aineistomme ulkomaalaistaustaiset lapset ja nuoret ovat selvästi useammin olleet sijoitettuina asumaan kodin ulkopuolelle vähintään yhden kerran ajanjaksolla 1991–2015 verrattuna valtaväestön lapsiin ja nuoriin. Tämä koskee sekä pakolais- että muita ulkomaalaistaustaisia. Erityisesti korostuvat kiireelliset sijoitukset. Kiireellisten sijoitusten yleisyyttä ulkomaalaistaustaisten lasten sijoituksissa voi selittää se, että perheiden ja lasten tarvitsemia peruspalveluja ja lastensuojelun avohuollon palveluja ei ole ollut saatavilla, niitä ei ole tarjottu perheille tai ne eivät ole olleet tarkoituksenmukaisia. Voi myös olla, että perheiden tuen tarpeita ei ole ajoissa tunnustettu tai vanhemmat ovat kieltäytyneet tukipalveluista. Tilanteiden kriisiytyttyä on jouduttu kiireellisiin toimenpiteisiin.

Samana lapsen useat kiireelliset sijoitukset ovat aineistossa tyypillisempiä pakolais- ja muilla ulkomaalaistaustaisilla kuin valtaväestön lapsilla vuosina 1991–2015. On tärkeää pohtia, miksi joidenkin lasten kohdalla on päädytty useaan kiireelliseen sijoitukseen, sillä suurin osa kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista sijoitetaan kiireellisesti vain kerran, ja kiireelliset sijoitukset

edeltävät usein huostaanottoja (Lampinen 2016). Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten muita useammat kiireelliset sijoitukset voivat kertoa lastensuojelussa tehtävän asiakaskohtaisen arvioinnin ja päätöksenteon erityisestä haasteellisuudesta tämän asiakasryhmän kohdalla. Kiireellinen sijoitus on lyhytaikainen, joten sosiaalityössä on varsin rajallisen ajan sisällä tehtävä päätös sijoituksen lakkauttamisesta tai jatkamisesta tai laatia hallinto-oikeudelle hakemus huostaanotosta. Saman lapsen useat kiireelliset sijoitukset viittaavat sosiaalityössä tehtävän harkinnan epävarmuuteen ja kertovat palvelujärjestelmän mahdollisista epäkohdista, joista tarvittaisiin tutkimustietoa. (Emt.)

Lastenkotiin sijoittaminen oli pakolais- ja muilla ulkomaalaistaustaisilla merkittävästi yleisempää kuin valtaväestöllä, joilla oli enemmän sijoituksia ammatillisiin perhekoteihin ja sijaisperheisiin. Laitossijoitukset korostuvat eniten pakolaismaissa syntyneillä. Perhehoidosta tuli ensisijainen sijaishuollon muoto vuonna 2012, ja lastensuojelutilaston (Lastensuojelu 2021) mukaan 42 prosenttia kaikista sijoitetuina olleista lapsista ja lähes 60 prosenttia huostassa olleista lapsista olikin sijoitettu perheisiin vuonna 2021. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Vuoden 2007 lastensuojelulaki (417/2007) edellyttää myös, että sijaishuollon järjestämisessä tulee ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta mahdollisuuksien mukaan. Jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien

avulla perhehoidossa tai muualla, tulee kyseeseen sijoitus laitokseen. Tuloksista voi tulkita, että lapsen edun mukaiseksi sijoituspaikaksi on arvioitu laitoshuolto erityisesti pakolaismaissa syntyneillä, mutta myös muualla ulkomailla syntyneillä lapsilla useammin kuin valtaväestön lapsilla. Laitossijoitusten yleisyys liittyy siihen, että ulkomailla syntyneet lapset ja nuoret, jotka ovat muuttaneet Suomeen eri-ikäisinä, on muita useammin sijoitettu 13–17-vuotiaana. Kuitenkin myös pakolais- ja muiden ulkomaalaistaustaisten toisen sukupolven lasten ja nuorten kohdalla laitossijoitukset ovat yleisempiä kuin valtaväestöllä. Vuoden 2012 lakimuutoksen jälkeisen kuvan saaminen edellyttää aineiston lisäanalyysyjä.

Laitossijoitusten yleisyyden synnä voi olla sopivien sijaisperheiden puuttuminen. On todennäköistä, että lapsen edun mukaisia sijaisperheitä on ollut vaikeampi löytää ulkomaalaistaustaisille lapsille, ja laitossijoitus on ollut siksi ainut vaihtoehto. Etnisiä vähemmistöjä edustavia sijaisperheitä on tiettävästi vain vähän, mutta ei ole tietoa siitä, millä tavoin sijaisperheitä rekrytoitaessa otetaan huomioon etninen monimuotoisuus. Ruotsalaisessa tutkimuksessa (Gruber 2020) todettiin, että vähemmistöjä edustavat perheet eivät helposti tule hyväksytyksi sijaisperheiksi, sillä sijaishuolto on yhteiskunnan kulttuurisesta, kielellisestä ja uskonnollisesta monimuotoisuudesta huolimatta suunniteltu ruotsalaistaustaisille lapsille ja nuorille. Universaaliin hyvinvointipolitiikkaan ja kaikille samanlaisiin palveluihin perustuvien lähtökohtien voidaan nähdä olevan osa myös suomalaisesta yhteiskunnasta (Hiitola ym. 2018; Bråten ym. 2020).

Sosiaalityöntekijöiltä kysyttäessä lapsen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen näyttäisi yhtäältä toteutuvan varsin hyvin sijaishuollon ratkaisuisissa, mutta toisaalta on myös tunnistettu tarvetta lisätä kulttuurista sensitiivisyyttä sijaishuollossa ja sen tutkimuksessa (Heino ym. 2016). Siitä, mitä etnisen taustan huomioiminen konkreettisesti arvioinneissa ja ratkaisuissa tarkoittaa, ei ole tutkimustietoa.

Tutkimuksemme mukaan erityisesti toisen sukupolven pakolais- ja muilla ulkomaalaistaustaisilla lapsilla oli suhteellisesti enemmän ensimmäisiä sijoituksia perhekuntoutusyksiköihin kuin aineiston valtaväestöllä. Perhekuntoutuksen yleisyys liittyy siihen, että ulkomaalaistaustaisten toisella sukupolvella sijoituksia oli tehty paljon vauvoille ja pienille lapsille. Koko perheen sijoittaminen perhekuntoutukseen on määräaikaista, ja sillä voidaan tukea erityisesti pikkulapsiperheitä, niin ettei lasta tarvitse ottaa huostaan ja sijoittaa erilleen vanhemmistaan. Vanhemmuuden tukeminen on lastensuojelussa ensisijaista, mutta perhekuntoutukseen sijoittaminen on voinut osaltaan olla myös ratkaisuna sille, että lasta ei ole tarvinnut erottaa perheestään ja yhteisöstään, mikä voi tukea lapsen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen identiteetin kehittymistä lastensuojelulain edellyttämällä tavalla.

Pakolaistaustaisten ensimmäisellä sukupolvella korostuvat laitossijoitukset, kun toisella sukupolvella on heitä enemmän avohuollon sijoituksia ja perhesijoituksia. Pakolaistaustaisten toisen sukupolven tilanne on siis lähempänä valtaväestöä kuin ensimmäisellä sukupolvella sijoitusperusteen ja –pai-

kan suhteen. Sen sijaan, kun tarkastellaan eroja kaikkien eri ulkomaalaistaustaisten ryhmien välillä, havaitaan toisessa sukupolvessa olevan suhteellisesti enemmän ainakin kerran sijoitettuja lapsia ja nuoria kuin ensimmäisessä sukupolvessa. Ei-pakolaistaustaisella toisella sukupolvella korostuvat lisäksi useat kiireelliset sijoitukset. Tästä tarvitaan lisätutkimusta, jotta eroja voidaan analysoida tarkemmin.

Lastensuojelun sijoitusten tarkastelu artikkelissamme antaa yleiskuvan ulkomaalaistaustaisten ja valtaväestön lasten ja nuorten kodin ulkopuolelle sijoittamisen eroista vuosina 1991–2015. Kuva on hyvin samanlainen kuin muissa maissa tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet (esim. Chand & Thoburn 2006; Miller ym. 2012; Putnam-Hornstein ym. 2013; Boyd 2014; Staer & Björknes 2015). Lastensuojelun sijoitusten vähäistä määrää pidetään yleensä yhteiskunnallisesti tavoiteltavana asiana, mutta lasten pääsy tarvitsemiensa palveluiden piiriin voidaan tulkita myös hyväksi asiaksi, sillä se osoittaa yhteiskunnan vastuunkantoa lasten suojelemiseksi (Heino 2016). Kun erot eri väestöryhmien välillä lastensuojelun palveluihin ohjautumisessa ja asiakas-kohtaisissa ratkaisuihin todetaan suuriksi, on syytä tutkia erojen taustalla olevia tekijöitä tarkemmin.

Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia teorioita, jotka selittäisivät etnisten ja maahanmuuttotaustaisten vähemmistöjen yliedustusta kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten joukossa (Boyd 2014). Kaksi yleisintä selitystä toistuvat tutkimuksissa. Yhtäältä on todettu, että näihin vähemmistöryhmiin kuuluvien perheiden,

yhteisöjen ja yksilöiden keskimääräistä suuremmat hyvinvoinnin riskit johtavat helpommin asiakkuuteen (esim. emt., Vinnerljung ym. 2008). Pakolaistausta muuttaneiden traumataustat ja menetykset, mielenterveyden ongelmat ja perheiden hajoaminen pakkomuutossa ovat merkittäviä hyvinvoinnin riskejä. Rakenteellinen eriarvoisuus konkretisoituu vanhempien työttömyytenä, lapsiperheköyhyytenä, arkipäivän rasismikokemuksina ja nuorten vaikeutena löytää paikkaansa yhteiskunnassa. Lasten ja nuorten syrjinnän ja rasismien kokemukset vaikuttavat heidän hyvinvointiinsa, ja vanhempien kokema rasismi vaikuttaa lasten hyvinvointiin heikentävästi. (Erubar ym. 2018; Rask ym. 2018; Castaneda 2019.) Näiden yhteydestä lastensuojelun sijoituksiin ei ole kuitenkaan tutkimustietoa Suomessa.

Toisena selityksenä ulkomaalaistaustaisten ja etnisten vähemmistöjen yliedustukselle kodin ulkopuolelle sijoitetuista on tunnistettu järjestelmän ja palveluiden rakenteelliset, systemaattiset ja ammattilaisten toimintaan liittyvät tekijät, jotka johtavat asiakkaiden erilaiseen kohteluun ja arviointiin (Boyd 2014). Tutkimukset antavat viitteitä siitä, että päivähoidon ja koulun henkilöstöllä on matalampi kynnys tehdä lastensuojeluilmoituksia vähemmistöihin kuuluvista lapsista sen sijaan, että heitä tuettaisiin ehkäisevin palveluin (emt.; Turtiainen & Hiitola 2015). Monikielisiä palveluja ei ole riittävästi saatavilla, ja ulkomaalaistaustaisten ohjautuminen perhepalveluihin ja mielenterveyspalveluihin voi olla vähäistä (Castaneda ym. 2012; Miller ym. 2012; Skivenes ym. 2015; Hagman 2017; Hiitola ym. 2018).

Sosiaalityössä tehtävät tulkinnot hyvästä perhe-elämästä ja vanhemmuudesta voivat perustua valtaväestölle tyypilliseen ideaaliperheen malliin, jolloin tästä ideaalista poikkeavien perheiden voimavaroja ei tunnisteta ja osata tukea (Ards ym. 2012; Miller ym. 2012; Keddel & Hyslop 2019; Anis & Turtiainen 2021). Ulkomaalaistaustaiset vanhemmat myös kokevat epävarmuutta pyrkiessään ymmärtämään ja toteuttamaan suomalaisessa yhteiskunnassa tyypillisesti arvostettuja kasvatustapoja ja vanhemmuutta (Peltola 2014; Nordberg 2015; Heino 2018; Karimi 2019). Avohuollon työskentelyä voivat siis vaikeuttaa vähemmistöihin identifioituvien vanhempien vähäinen luottamus ja pelko lastensuojelua kohtaan, jota toteuttavat pääasiassa valtaväestön edustajat (Ylvisaker ym. 2015; Fylkesnes ym. 2018).

Olemme analyysissä käyttäneet valmista rekisteriaineistoa. Ulkomaalaistaustaisten osalta aineiston vahvuus on, että se on kokonaisuutena vuosilta 1991–2015. Taustaan perustuvan luokittelun tarkkarajaisuutta heikentää se, että jouduimme käyttämään syntymämaata pakolaisuuden osoittimenä, koska Suomessa ei ole tutkijoille saatavilla tietoa maassa pysyvästi asuvien ulkomaalaistaustaisten oleskeluluvan tyypistä. Valtaväestöä edustava otos puolestaan on pakolaistaustaisiin iän mukaan kaltaistettu satunnaisotos, jolla on pyritty mahdollisimman hyvään vertailtavuuteen. Analyysissä esitetyt ryhmien väliset erot ovat pääosin tilastollisesti erittäin merkitseviä. Aineiston luonteesta johtuen vertailuja esimerkiksi lastensuojelutalastoihin ei voida tehdä. Lastensuojelun käsitteistö ja tilastointi ovat myös jonkin verran muuttuneet tutkimuk-

semme pitkällä aikajaksolla 1991–2015 lastensuojelulain uudistuksessa vuonna 2007. Aihe edellyttää lisätutkimuksia, joissa on eroteltu lyhyempiä ajanjaksoja ja eri ikäkohortteja, jotta ilmiöstä saataavaa kuvaa voidaan tarkentaa.

Tutkimusetiikan kannalta on tärkeää huomioida asetelmaan sisältyvät yhteiskunnalliset valtasuhteet ja mahdolliset kielteiset seuraukset tutkimuksen kohteena oleville ihmisille, jotka monissa yhteyksissä ovat haitallisten stereotyyppien kohteena. Tutkimuksella ei tule vahvistaa ennakkoluuloja. Tutkimuksemme tarkoituksena on tiedon tuottaminen epäkohtien esiin tuomiseksi ja lasten yhdenvertaisen kohtelun ja oikeuksien vahvistamiseksi. Perustelemme tutkimustamme sillä, että on yhteiskunnallisesti, eettisesti ja ammatillisesti tärkeää saada tutkimustietoa asiakkaiden taustan merkityksestä lastensuojelujärjestelmän tuottamassa kuvassa. Tutkitulla tiedolla on olennainen merkitys ennakkoluulojen vähentämisessä. (Ski-venes ym. 2015.)

Hyvinvointierojen kaventamiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi tarvitaan yhteiskuntapoliittisia toimenpiteitä. Äitiys- ja lastenneuvoloissa, muissa sosiaali- ja terveydenhuollon perhepalveluissa sekä lastensuojelussa tulisi myös kehittää osaamista ja palvelumuotoja, jotta ulkomaalaistaustaisten perheiden ja lasten erityistilanteet ja tuen tarpeet tunnistettaisiin ja niihin osattaisiin paremmin vastata avohuollon tuella (ks. Gustafsson 2020; Anis & Turtiainen 2021).

Kokonaiskuvan saamiseksi tarvitaan lisää tutkimusta erilaisin tutkimusmenetelmin, jotta voidaan ymmärtää sijoitus-

ten taustalla olevia moninaisia tekijöitä, lasten, nuorten ja perheiden elämäntilanteita, palveluihin ohjautumista ja niiden saatavuutta sekä lastensuojelun instituutioon kytkeytyviä rakenteellisia tekijöitä. Lastensuojelun avohuollon asiakkuuksista tarvitaan myös tutkimusta. Määrällisten vertailujen lisäksi tulisi tutkia laadullisia lastensuojelun prosessiin ja ammattikäytäntöihin liittyviä tekijöitä erilaisilla asiakasryhmillä sekä lastensuojelun asiakkaiden omia kokemuksia palveluista.

VIITTEET

- 1 Lastensuojelurekisteriä on Suomessa tehty nyky muodossaan vuodesta 1991 lähtien (Lastensuojelu 2021).
- 2 Suomesta CAGE-hankkeessa oli mukana Siirtolaisuusinstituutti.
- 3 LAMPE (2021–2023) on Jyväskylän yliopiston Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksen, Itä-Suomen yliopiston, Turun yliopiston, Siirtolaisuusinstituutin ja SONetBOTNIAn yhteinen hanke, joka on saanut sosiaalityön yliopistotasoisien tutkimuksen valtionavustuksen Sosiaali- ja terveysministeriöltä.
- 4 CAGE-tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita erityisesti pakolaistaustaisista henkilöistä, mistä syystä suomalaistaustaisia eli ”valtaväestöä” koskeva aineisto kaltaistettiin pakolaistaustaisten ryhmään.
- 5 Ero ryhmien välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä, jos X^2 -testin p -arvo $\leq 0,001$ ***, ryhmien välinen ero on tilastollisesti merkitsevä, jos X^2 -testin p -arvo $\leq 0,01$ ** ja ryhmien välinen ero on tilastollisesti melkein merkitsevä, jos X^2 -testin p -arvo $\leq 0,05$ *.

KIRJALLISUUS

Aadnanes, Margrete (2017) Social workers' challenges in the assessment of child abuse and maltreatment: intersections of class and ethnicity in child protections cases. *Critical and Radical Social Work* 5

- (3), 335–350. <https://doi.org/10.1332/204986017X15029696790559>
- Anis, Merja & Turtiainen, Kati (2021) Social workers' reflections on forced migration and cultural diversity – Towards anti-oppressive expertise in child and family social work. *Social Sciences* 10 (79). <https://doi.org/10.3390/socsci10030079> Luettu 10.12.2021.
- Ards, Sheila D. & Myers, Samuel Jr. & Ray, Patricia & Kim, Hyeon-Eui & Monroe, Kevin & Arteaga, Irma (2012) Racialized perceptions and child neglect. *Children and Youth Services Review* 34 (8), 1480–1491. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.03.018>
- van Berkel, Sheila, R. & Prevoo, Mariëlle & Linting, Mariëlle & Pannebakker, Fieke & Alink, Lenneke (2020) Prevalence of child maltreatment in the Netherlands: An update and cross-time comparison. *Child Abuse & Neglect* 103 (8). <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104439>
- Boyd, Reiko (2014) African American disproportionality and disparity in child welfare: Toward a comprehensive conceptual framework. *Children and Youth Services Review* 37, 15–27. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.11.013>
- Bråten, Berete & Gustafsson, Kristina & Sonsterudbråten, Silje (2020) Guiding migrant parents in Nordic welfare states – cases from Norway and Sweden. Teoksessa Johanna Hiitola, Kati Turtiainen, Sabine Gruber & Marja Tiilikainen (toim.) *Family life in transition. Borders, transnational mobility, and welfare society in Nordic Countries*. Lontoo: Routledge, 23–35. <https://doi.org/10.4324/9780429024832-3>
- Castaneda, Anu E. & Rask, Shadia & Koponen, Päivikki & Mölsä, Mulki & Koskinen, Seppo (toim.) (2012) *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi*. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Castaneda, Anu E. (2019) Etnisyyden ja syntyperän mukaiset hyvinvointierot ja syrjintä niiden taustalla. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 159–171.
- Chand, Ashok & Thoburn, June (2006)

- Research review: Child protection referrals and minority ethnic children and families. *Child & Family Social Work* 11 (4), 368–377. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00412.x>
- Cheng, Tyrone C. & Lo, Celia C. (2012) Racial disparities in access to needed child welfare services and worker-client engagement. *Children and Youth Services Review* 34 (9), 1624–1632. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.04.021>
- Detlaff, Alan J. & Earner, Ilze (2018) Children of immigrants in the child welfare system: characteristics, risk, and maltreatment. *Families in Society* 93 (4), 295–303. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.4240>
- Eruyar, Seyda & Maltby, John & Vostanis, Panos (2018) Mental health problems of Syrian refugee children: the role of parental factors. *European Child & Adolescent Psychiatry* 27, 401–409. <https://doi.org/10.1007/s00787-017-1101-0>
- Euser, Eveline M. & van IJzendoorn, Marinus H. & Prinzie, Peter & Bakermans-Kranenburg, Marian J. (2011) Elevated child maltreatment rates in immigrant families and the role of socioeconomic differences. *Child Maltreatment* 16 (1), 63–73. <https://doi.org/10.1177/1077559510385842>
- Fylkesnes, Marte Knag & Iversen, Anette Christine & Nygren, Lennart (2018) Negotiating deficiency: Exploring ethnic minority parents' narratives about encountering child welfare services in Norway. *Child & Family Social Work* 23 (2), 196–203. <https://doi.org/10.1111/cfs.12400>
- Gruber, Sabine (2020) Migrant families, integration, and borders in the Swedish foster care service. Teoksessa Johanna Hiitola, Kati Turtiainen, Sabine Gruber & Marja Tiilikainen (toim.) *Family life in transition. Borders, transnational mobility, and welfare society in Nordic countries*. Lontoo: Routledge, 47–57. <https://doi.org/10.4324/9780429024832-5>
- Gustafsson, Kristina (2020) Selective parenting programs for parents with foreign backgrounds: cultural imperialism or democratic practices in social work? *Nordic Journal of Social Work*, 10 (4), 317–329. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2019.1573750>
- Hagman, Sandra (2017) ”Työ on varmasti vielä lapsenkengissä”. Selvitys traumatisoituneiden pakolaislasten ja -nuorten hoidosta. Helsinki: Helsingin Diakoniasalaitos.
- Haikkola, Lotta (2012) *Monipaikkainen nuoruus. Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Heino, Eveliina (2018) *Yhteiskunnan jäsenyyden ehdot: arjen kansalaisuuden rakentaminen ja peruspalvelukokemukset venäläistäustaisten perheiden kertomuksissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika (2016) *Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset*. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Heino, Tarja (2017) *Kamppailu lastensuojelututkimuksen paikasta ja puitteista*. Teoksessa Rosi Enroos, Mikko Mäntysaari & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) *Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin*. Tampere University Press, 193–226.
- Heino, Tarja (2016) *Lastensuojelusta tietäminen – julkisen vallan vastuu*. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Tampere: Vastapaino, 72–102.
- Hiilamo, Heikki (2009) What could explain the dramatic rise in out-of-home placement in Finland in the 1990s and early 2000s? *Children and Youth Services Review* 31 (2), 177–184. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2008.07.022>
- Hiitola, Johanna & Anis, Merja & Turtiainen, Kati (2018) *Johdanto*. Teoksessa Johanna Hiitola, Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.) *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino, 6–29.
- Hiitola, Johanna & Heinonen, Hanna (2009) *Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Jervelund, Signe Smith & Krasnik, Allan & Rosenkranz de Lasson, Anne-Katrine

- (toim.) (2020) *Coming of age in exile. Health and socio-economic inequalities in young refugees in the Nordic Welfare Societies*. Copenhagen: University of Copenhagen.
- Kadir, Ayesha & Battersby, Anna & Spencer, Nick & Hjern, Anders (2019) Children on the move in Europe: a narrative review of the evidence on the health risks, health needs and health policy for asylum seeking, refugee and undocumented children. *BMJ Paediatrics Open* 3 (1). <https://doi.org/10.1136/bmjpo-2018-000364> Luettu 5.1.2022.
- Karlsson, Henrik (2020) Is discrimination a driving force behind the over-representation of children with an immigrant background in Swedish out-of-home care? A quantitative study from Stockholm City. *European Journal of Social Work* 24 (4), 629–641. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1793113>
- Karimi, Zeinab (2019) Intergenerational ambivalence among Iranian refugee families in Finland. *Nordic Journal of Migration Research*, 9 (3), 347–362. <https://doi.org/10.2478/njmr-2019-0023>
- Keddell, Emily & Hyslop, Ian (2019) Ethnic inequalities in child welfare: The role of practitioner risk perceptions. *Child & Family Social Work*, 24 (3), 409–420. <https://doi.org/10.1111/cfs.12620>
- Kestilä, Laura & Paananen, Reija & Väisänen, Antti & Muuri, Anu & Merikukka, Marko & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät. Rekisteripohjainen seuranta tutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (1), 34–52.
- Križ, Katrin & Skivenes, Marit (2015) Challenges for marginalized minority parents in different welfare systems: Child welfare workers' perspectives. *International Social Work* 58 (1), 75–87. <https://doi.org/10.1177/0020872812456052>
- Kääriälä, Antti & Keski-Säntti, Markus & Aaltonen, Mikko & Haikkola, Lotta & Huotari, Tiina & Ilmakunnas, Ilari & Juutinen, Aapo & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Pekkarinen, Elina & Rask, Shadia & Ristikari, Tiina & Salo, Jarmo & Gissler, Mika (2020) Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä. *Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140741> Luettu 15.1.2021.
- Kääriälä, Antti & Ristikari, Tiina (2020) Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten taustat ja aikuisuuden asemat. Teoksessa Johanna Kallio & Mia Hakovirta (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys & Huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino, 225–256.
- Lamponen, Tuuli (2016) Kiireellinen sijoitus vai ”minihuostaanotto”? Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) *Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Tampere: Vastapaino, 126–140.
- Lastensuojelu 2021 (2022) *Tilastoraportti. Suomen virallinen tilasto. Lastensuojelu*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/144518> Luettu 21.12.2022.
- Lastensuojelulaki 417/2007, 542/2019. www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417 Luettu 21.1.2022.
- Matikka, Anni & Wikström, Katja & Halme, Nina (2015) Maahanmuuttajataustaisten nuorten hyvinvointi ja sen seuranta. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Middel, Floor & López López, Mónica & Fluke, John & Grietens, Hans (2020) The effects of migrant background and parent gender on child protection decision-making: An intersectional analysis. *Child Abuse & Neglect* 104, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104479>
- Miller, Keva M. & Cahn, Katharine & Orellana, E. Roberto (2012) Dynamics that contribute to racial disproportionality and disparity: Perspectives from child welfare professionals, community partners, and families. *Children and Youth Services Review* 34 (11), 2201–2207. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.07.022>
- Montgomery, Edith & Just-Østergaard, Emilie & Jervelund, Signe Smith (2018) Transmitting trauma: a systematic review of the risk of child abuse perpetrated by parents exposed to traumatic events. *International Journal of Public Health* 64 (2), 241–251. <https://doi.org/10.1007/s00038-018-1185-4>
- Nordberg, Camilla (2015) *Invisibilised vi-*

- sions. Migrant mothers and the recording of citizenship in a Nordic welfare state context. *Nordic Journal of Migration Research* 5 (2) 67–74. <https://doi.org/10.1515/njmr-2015-0011>
- Obućina, Ognjen & Ilmakunnas, Ilari (2020) Poverty and overcrowding among immigrant children in an emerging destination: Evidence from Finland. *Child Indicators Research* 13 (6), 2031–2053. <https://doi.org/10.1007/s12187-020-09743-7> Luettu 27.12.2020.
- Peltola, Marja (2014) Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Putnam-Hornstein, Emily & Needell, Barbara & King, Bryn & Johnson-Motoyama, Michelle (2013) Racial and ethnic disparities: a population-based examination of risk factors for involvement with child protective services. *Child Abuse Neglect* 37 (1), 33–46. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2012.08.005>
- Pösö, Tarja (2015) How the Finnish child protection system meets the needs of migrant families and children. Teoksessa Marit Skivenes, Tarja Pösö, Katrin Kriz & Ravinder Barn (toim.) *Child welfare systems and migrant children: A cross country study of policies and practice*. Oxford University Press, 19–38.
- Raman, Shanti, & Hodes, Deborah (2012) Cultural issues in child maltreatment. *Journal of Paediatrics and Child Health* 48 (1), 30–37. <https://doi.org/10.1111/j.1440-1754.2011.02184.x>
- Ranto, Sanna & Ahlgren-Leinvuo, Hanna & Haapamäki, Elise & Högbacka, Stina (2015) *Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi Helsingissä*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Rask, Shadia & Elo, Irma T. & Koskinen, Seppo & Lilja, Eero & Koponen, Päivi & Castaneda, Anu E. (2018) The association between discrimination and health: findings on Russian, Somali and Kurdish origin populations in Finland. *European Journal of Public Health* 28 (5), 898–903. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cky100>
- Salmi, Minna (2020) Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyyden kierrettä. Teoksessa Johanna Kallio & Mia Hakovirta (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys & Huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino, 37–71.
- Skivenes, Marit & Pösö, Tarja & Kriz, Katrin & Barn, Ravinder (toim.) (2015) *Child welfare systems and migrant Children: A cross country study of policies and practice*. New York: Oxford University Press.
- Staer, Trine & Bjørknes, Ragnhild (2015) Ethnic disproportionality in the child welfare system: A Norwegian national cohort study. *Children and Youth Services Review* 56, 26–32. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2015.06.008>
- Turtiainen, Kati & Hiitola, Johanna (2015) Varhaisen tuen palvelut maahanmuuttajataustaisille perheille. Ammattilaisten ja vanhempien kokemuksia. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Vinnerljung, Bo & Franzén, Eva & Gustafsson, Björn & Johansson, Ing-Marie (2008) Out-of-home care among immigrant children in Sweden: a national cohort study. *International Journal of Social Welfare* 17 (4), 301–311. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2008.00568.x>
- Ylvisaker, Signe & Rugkåsa, Marianne & Eide, Ketil (2015) Silenced stories of social work with minority ethnic families in Norway. *Critical and Radical Social Work* 3 (2), 221–236. <https://doi.org/10.1332/204986015X14331614908951>